

การแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่าง
**Arable Land Solutions in Forest Conservation Area
at Lower South 7 Provinces**

วิวัฒน์ ฤทธิมา¹ และ อิบรอฮิม สารีมาแซ²

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง¹

มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์²

Wiwat Rittima¹ and Ibrahim Sareemasae²

Prince of Songkla University, Trang Campus¹

Princess of Naradhiwas University²

Corresponding Author E-mail: vi2528@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อแสดงถึงสภาพปัญหาที่ดินทำกินและการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่าง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยศึกษาจากข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจำนวน 388 คน ซึ่งประกอบด้วยนักวิชาการหรือปราชญ์ชาวบ้านจำนวน 22 คน เจ้าหน้าที่ของรัฐจำนวน 55 คน ผู้นำท้องถิ่นและผู้นำท้องที่จำนวน 119 คน เจ้าหน้าที่ป่าไม้จำนวน 34 คน ตลอดจนประชาชนและผู้แทนจากองค์กรชุมชนจำนวน 158 คน การสัมภาษณ์ไม่เป็นทางการบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน การจัดประชุมแบบมีส่วนร่วมจำนวน 42 ครั้งและการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยจำแนกและจัดระบบข้อมูล

จากการศึกษาพบว่าปัญหาที่ดินทำกินเกิดจากมุมมองในการบริหารจัดการที่ดินที่แตกต่างกันระหว่างภาคประชาชนและองค์กรชุมชนกับภาครัฐ โดยภาครัฐเน้นการพิสูจน์สิทธิตามกฎหมายและบริหารจัดการที่ดินตามนโยบาย ภาคประชาชนและองค์กรชุมชนต้องการความเป็นธรรมในสิทธิที่ดินทำกินและเอกสารสิทธิในที่ดิน และรูปแบบการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่างจะต้องสร้างกลไกการแก้ไขปัญหาอย่างมีส่วนร่วมเพื่อจัดทำแนวเขตของที่ดินทำกินและการรับรองเอกสารสิทธิในที่ดิน

คำสำคัญ: การแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน; พื้นที่ป่าอนุรักษ์; 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่าง

* วันรับบทความ : 11 ตุลาคม 2567; วันแก้ไขบทความ 3 พฤศจิกายน 2567; วันตอบรับบทความ : 5 พฤศจิกายน 2567

Received: October 11 2024; Revised: November 3 2024; Accepted: November 5 2024

Abstract

This research article aimed to explain problem arable land and arable land solutions in forest conservation area at lower south 7 provinces. Qualitative methods were conducted by reviewing related literatures, in-depth interview with 388 people (22 scholars and local philosophers, 55 government officials, 71 local leaders and chiefs along, 34 forestry officers with 158 local residents and community organization representatives), informal interviews with people who suffer arable land solutions. In addition, 42 participatory meetings and the involvement in various local activities were conducted to collect data.

The results showed that problem arable land of contradictory views regarding land management between the local people, local community and public sector. The government which emphasizes legal rights verification and policy-based land management, local people and community organizations which demand fairness and the land rights document. And arable land solutions model in Forest Conservation Area at Lower South 7 Provinces must be created with engaging problem-solving mechanisms for the zoning of arable land and certifying the use of the land.

Keywords: Arable Land Solutions; Forest Conservation Area; Lower South 7 Provinces

บทนำ

การเข้ามาแผ้วถางพื้นที่ป่าเพื่อจับจองที่ดินทำกินและอยู่อาศัยและก่อตั้งชุมชนที่นำไปสู่การขยายตัวของชุมชนภายใต้วิถีแห่งการพึ่งพาและอยู่ร่วมกับป่าอย่างสมดุลของประชาชน ตลอดแนวแถบเทือกเขาบรรทัดในเขตจังหวัดตรัง จังหวัดพัทลุง จังหวัดสงขลา จังหวัดสตูล และแถบเทือกเขาบูโดและเทือกเขาสุไหงปาดีในเขตจังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลาและจังหวัดนราธิวาสนั้น มิได้คำนึงถึงกรรมสิทธิ์ในที่ดิน เพียงแค่เข้ามาจับจองและครอบครองที่ดินเพื่อทำกินและอยู่อาศัย ต่อมาเมื่อหน่วยงานภาครัฐเข้ามาส่งเสริมให้ปลูกยางพารา จึงเกิดการปลูกยางพาราร่วมกับพืชชนิดต่าง ๆ ในรูปแบบของป่าสมรม แต่การปลูกยางพาราร่วมกับพืชชนิดต่าง ๆ นั้นไม่สามารถสร้างผลผลิตจากยางพาราได้มากตามความต้องการยางพาราของตลาดโลกในขณะนั้น ภาครัฐจึงส่งเสริมและปรับเปลี่ยนรูปแบบการปลูกยางพาราจากรูปแบบป่าสมรมมาเป็นการปลูกยางพาราในรูปแบบพืชเชิงเดี่ยว พร้อมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนปลูกยางสายพันธุ์ใหม่และสนับสนุนการขยายพื้นที่ปลูกยางพาราด้วยการอนุญาตให้มีแผ้วถางพื้นที่ป่าเพื่อปลูกยางพารา โดยไม่ได้มีการควบคุมและมีข้อกำหนดที่ชัดเจน อีกทั้งมีการสนับสนุนเงินและช่วยเหลือการปลูกยางในรูปแบบกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางตามพระราชบัญญัติกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง พ.ศ. 2503 จึงก่อให้เกิดการแผ้วถางทำลายพื้นที่ป่าไม้เพื่อขยายพื้นที่ปลูกยางจำนวนมาก พร้อมทั้งเกิดการขยายจำนวนชุมชนตลอดแนวแถบเทือกเขาบรรทัดและแถบเทือกเขาบูโดและเทือกเขาสุไหงปาดี ส่งผลให้พื้นที่ป่าไม้ลดลงและนำมาสู่การเกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและเกิดภัยพิบัติในรูปแบบต่าง ๆ ตามมา (Rittima & Sareemasae, 2019 : 186)

เพื่อยุติการบุกรุกแผ้วถางพื้นที่ป่าและควบคุมการตั้งถิ่นฐานของประชาชนในพื้นที่ป่าแถบเทือกเขาบรรทัด และแถบเทือกเขาบูโดและเทือกเขาสุไหงปาดี ภาครัฐจึงเข้ามาบริหารจัดการพื้นที่ป่าด้วยการกำหนดเป็นเขตพื้นที่ป่าสงวนและป่าสงวนแห่งชาติและพัฒนาไปเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด เขตอุทยานแห่งชาติเขาปู่เขาย่าและเขตอุทยานแห่งชาติบูโด-สุไหงปาดีขาดการคำนึงถึงผลกระทบและไม่ได้ดำเนินการสำรวจพื้นที่อย่างชัดเจน ในการกำหนดเขตป่าอนุรักษ์นั้นได้มีการสำรวจรังวัดจัดแบ่งจำแนกเขตให้ชัดเจน เพียงแต่อาศัยข้อมูลจากคณะกรรมการจำแนกประเภทที่ดินส่วนจังหวัด ซึ่งก็ได้ข้อมูลจากอำเภอหรือกำนันผู้ใหญ่บ้านแล้วหมายไว้ในแผนที่ระวาง(แผนที่ระวางของกรมแผนที่ทหาร) โดยในบางพื้นที่นั้นประชาชนที่อยู่อาศัยทำกินอยู่ก่อนแล้ว (Sathomkit, 2017 : 107-108) จึงเกิดปัญหาการทับซ้อนกับพื้นที่ทำกินและอยู่อาศัยเดิมของประชาชนในแถบเทือกเขาบรรทัดพื้นที่จังหวัดตรัง จังหวัดพัทลุง จังหวัดสงขลา และจังหวัดสตูล ตลอดจนแถบเทือกเขาบูโดและเทือกเขาสุไหงปาดีในพื้นที่จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลาและจังหวัดนราธิวาส ซึ่งปัญหาการทับซ้อนกันของที่ดินของรัฐกับที่ดินของประชาชน โดยที่ดินของประชาชนที่อยู่มาก่อนการประกาศเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ (Pimsangkul, 2022 : 6) ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของประชาชน เพราะไม่สามารถดำรงชีพตามวิถีและหมุนเวียนของตามระบบการทำสวนยางได้อย่างปกติ อีกทั้งถูกจับกุมดำเนินคดีแพ่งและคดีอาญา Rittima, Thanapitak & Kumanchan (2023 : 143) ประชาชนที่ทำกินและอยู่อาศัยในพื้นที่แถบเทือกเขาบรรทัดและแถบเทือกเขาบูโดและเทือกเขาสุไหงปาดีที่ได้รับความเดือดร้อนและผลกระทบมีการร่วมชุมนุมประท้วงและเรียกร้องให้รัฐบาลในขณะนั้นลงมาดำเนินการแก้ไขปัญหาสร้างความชัดเจนและแบ่งแนวเขตระหว่างพื้นที่ทำกินและอยู่อาศัยของประชาชนกับพื้นที่ป่าอนุรักษ์ แต่ผลจากการดำเนินงานดังกล่าวนั้นก็ก่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาและกำหนดรูปแบบในการบริหารจัดการที่ดินทำกินในพื้นที่ได้ กระทั่งในปีพุทธศักราช 2544 รัฐบาลได้มีมติเห็นชอบผ่อนผันให้ราษฎรสามารถอยู่อาศัยทำกินได้ตามวิถีชีวิตปกติและพัฒนาสาธารณสุขในพื้นที่ได้โดยไม่มีการจับกุมคุกคามหรือโยกย้ายราษฎรและแต่งตั้งกรรมการแก้ไขปัญหาป่าไม้ภาคใต้และในปีพุทธศักราช 2561 มีมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2561 เรื่องพื้นที่เป้าหมายและกรอบมาตรการแก้ไขปัญหาการอยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่ป่าไม้ (ทุกประเภท) แต่ก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหาและกำหนดแนวทางที่ชัดเจนในการบริหารจัดการที่ดินทำกินในพื้นที่ได้ โดยประชาชนไม่สามารถทำกินได้อย่างปกติ ไม่สามารถโค่นล้มอย่างที่เหมาะสมเพื่อปลูกใหม่ทดแทน พร้อมทั้งไม่มีการกำหนดแนวเขตและรับรองสิทธิในการทำกินอย่างถูกต้องได้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการเข้ามาบริหารจัดการที่ดินของภาครัฐในพื้นที่แถบเทือกเขาบรรทัดและแถบเทือกเขาบูโดและเทือกเขาสุไหงปาดีด้วยการกำหนดเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์นั้น ไม่สามารถบริหารจัดการที่ดินได้อย่างมีประสิทธิภาพและก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งด้านที่ดินทำกินระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชนและองค์กรชุมชนเพิ่มมากยิ่งขึ้น อีกทั้งแนวทางและรูปแบบการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของภาครัฐที่นำมาใช้แก้ไขปัญหาไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงตามของบริบทพื้นที่และความต้องการของประชาชน ตลอดจนขาดการศึกษาถึงสภาพปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่และรูปแบบการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่างที่เหมาะสมและเกิดความยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์สภาพปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่าง
2. เพื่อศึกษาและเสนอรูปแบบการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่าง

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวิธีการวิจัยดังนี้

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) นั้นกำหนดเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือนักวิชาการหรือปราชญ์ชาวบ้าน เจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้นำท้องถิ่นและผู้นำท้องที่ ผู้แทนจากองค์กรชุมชนและภาคประชาชน ดำเนินการคัดเลือกโดยวิธีเจาะจง โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกคือจะต้องมีบทบาทและมีความรู้ความเข้าใจถึงวิธีการและแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่าง จำนวน 388 คน ประกอบด้วยนักวิชาการหรือปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 22 คน เจ้าหน้าที่ของรัฐ จำนวน 89 คน ผู้นำท้องถิ่นและผู้นำท้องที่ จำนวน 119 คน และผู้แทนจากองค์กรชุมชนและภาคประชาชน จำนวน 158 คน ภายในกรอบระยะเวลา 11 เดือน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์และกรอบการดำเนินเวที โดยสร้างขึ้นตามกรอบแนวคิด ทฤษฎี ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นฐาน ซึ่งมีลักษณะแนวคำถามแบบมีโครงสร้างที่ดำเนินการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและให้ข้อเสนอแนะในการปรับแก้ไขเพื่อแก้ไขข้อคำถามให้มีความถูกต้องของภาษา

3. การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย มีการดำเนินการตรวจสอบแบบสัมภาษณ์และกรอบการดำเนินเวทีโดยผู้ทรงคุณวุฒิในประเด็นเกี่ยวกับความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและให้ข้อเสนอแนะผู้วิจัยปรับแก้ไขข้อคำถามให้มีความถูกต้องตามข้อเสนอแนะ

4. กระบวนการเก็บข้อมูล

4.1 การศึกษาถึงบริบทของพื้นที่ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพและลักษณะของการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน กลไกของการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน นโยบาย กฎหมายและระเบียบข้อบังคับว่าด้วยการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่าง

4.2 การสัมภาษณ์เชิงลึกโดยใช้แบบสัมภาษณ์กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 388 คน และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการที่เป็นลักษณะของการสอบถามข้อมูลโดยผู้ทำการวิจัยได้เข้าไปมีส่วนร่วมและสังเกตการณ์ร่วมในพื้นที่เพื่อสอบถามเกี่ยวกับพัฒนาการของปัญหาและเสนอรูปแบบการแก้ไขปัญหาจากการบริหารจัดการที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่างอย่างยั่งยืน

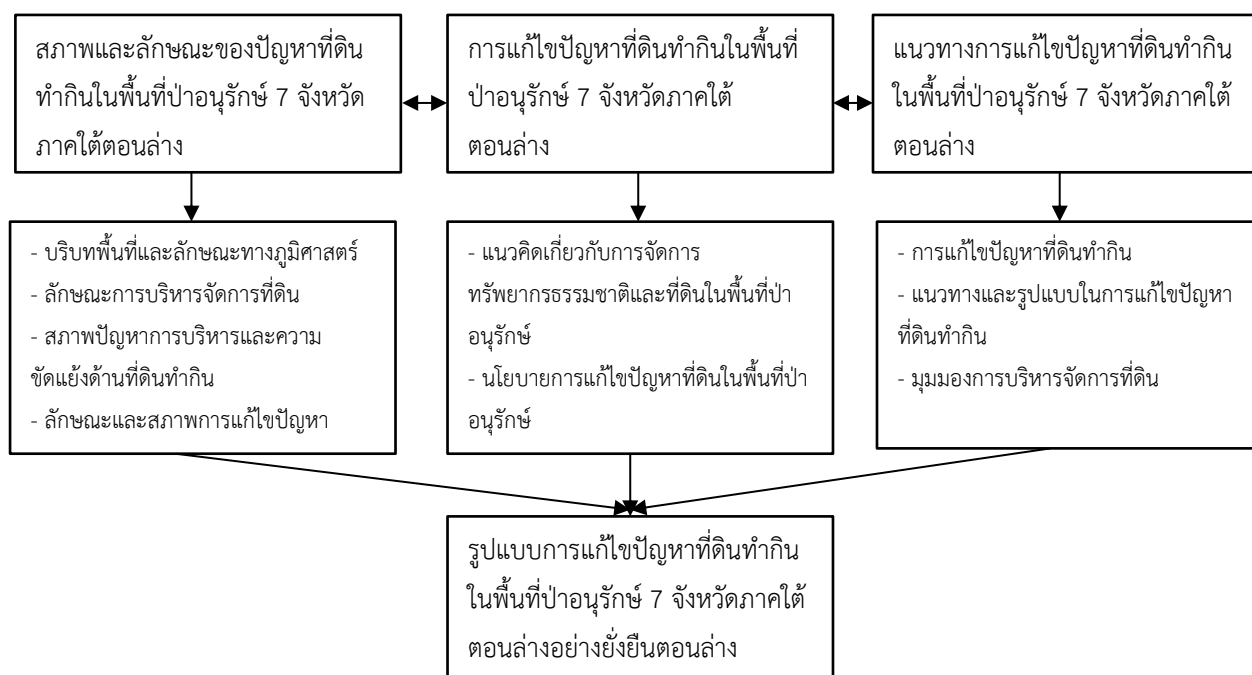
4.3 การจัดประชุมแบบมีส่วนร่วมในลักษณะของการจัดประชุมระดมความคิดและเวทีสาธารณะในพื้นที่ซึ่งเป็นการดำเนินการจัดประชุมกลุ่มนักวิชาการหรือปราชญ์ชาวบ้าน เจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้นำท้องถิ่นและผู้นำท้องที่ ภาคประชาชน องค์กรชุมชนและภาคีเครือข่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งมีความรู้ความเข้าใจถึงปัญหาที่ดินทำกิน

วิธีการและแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่าง จำนวน 42 ครั้ง มีผู้เข้าร่วมทั้งหมด 3,724 คน โดยดำเนินการจัดลำดับการประชุมแบบมีส่วนร่วมตั้งแต่ประเด็นของปัญหาและรูปแบบการแก้ไขปัญหาจากการบริหารจัดการที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่างอย่างยั่งยืน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้การสัมภาษณ์ การจัดประชุมแบบมีส่วนร่วม และข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องด้วยการจำแนกและจัดระบบข้อมูล การวิเคราะห์ส่วนประกอบ การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารหรือการวิเคราะห์เนื้อหาและการวิเคราะห์สาเหตุและผล พร้อมทั้งวิเคราะห์ความเชื่อมโยงของหมวดหมู่กำหนดเป็นแนวทางในการวิเคราะห์โดยนำเสนอแนวคิดที่มีความสัมพันธ์กันเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่และแสวงหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสภาพของปัญหาและเสนอรูปแบบการแก้ไขปัญหาจากการบริหารจัดการที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่างอย่างยั่งยืน

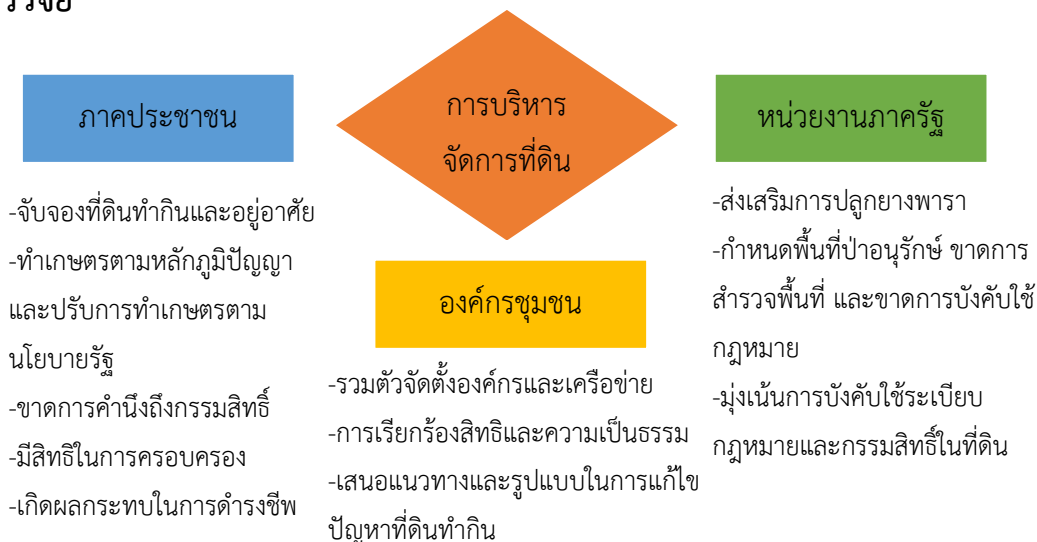
กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากกรอบแนวคิดการวิจัยตามแผนภาพที่ 1 นั้นผู้วิจัยได้วิเคราะห์ สังเคราะห์เอกสาร แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและที่ดินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ จาก (National Parks Act B.E., 1961 : 2-9), National Forest Reserve Act B.E., 1964 : 265-281), (Forest Act B.E., 1938 : 1477-1482) นโยบายการแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์จาก (Ministry of Natural Resource and Environment, 2014 : 41-63), (National Council for Peace and Order., 2014 : 1-2) ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของ (Rittima & Sareemasae, 2019 : 186), (Sathornkit, 2017 : 107-108), (Pimsangkul, 2022 : 6-19), (Rittima, Thanapitak & Kumanchan, 2023 : 143) เพื่อสร้างกรอบแนวคิดเกี่ยวกับสภาพและลักษณะของปัญหาที่ดินทำกิน การแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่าง

ผลการวิจัย

แผนภาพที่ 2 มุมมองการบริหารจัดการที่ดิน

พื้นที่แถบเทือกเขาบรรทัดในเขตจังหวัดตรัง จังหวัดพัทลุง จังหวัดสงขลาและจังหวัดสตูล และแถบเทือกเขาบูโดและเทือกเขาสุไหงปาดีในเขตจังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลาและจังหวัดนราธิวาส ต้องประสบกับปัญหาที่ดินทำกิน เนื่องจากมุมมองต่อการบริหารจัดการที่ดินระหว่างภาคประชาชนและองค์กรชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐมีความแตกต่างกัน โดยภาคประชาชนและองค์กรชุมชนนั้นคำนึงถึงสิทธิความชอบธรรมที่ได้เข้ามาทำการแผ้วถางพื้นที่ป่าเพื่อจ้างจอบทำกินและอยู่อาศัยในฐานะของผู้ที่ได้ครอบครองเพื่อทำกินและอยู่อาศัยมาก่อน แม้ไม่มีเอกสารที่แสดงถึงกรรมสิทธิ์ในที่ดินก็ตาม ในขณะที่ภาครัฐมองว่าการกำหนดเขตสงวน ป่าสงวนแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด เขตอุทยานแห่งชาติเขาปู่-เขาย่า และเป็นเขตอุทยานแห่งชาติบูโด-สุไหงปาดีนั้น ถือเป็นความชอบธรรมของภาครัฐที่ได้การเข้ามาบริหารจัดการที่ดินของรัฐเพื่อดำรงรักษาไว้ซึ่งพื้นที่ป่าไม้ แม้เกิดการทับซ้อนกับที่ดินทำกินและ

ที่อยู่อาศัยเดิมของประชาชน ซึ่งส่วนใหญ่มีหลักฐานเพียงเอกสารการจ่ายภาษีบำรุงท้องที่(ภาษีดอกหญ้า) ซึ่งเป็นเอกสารรับรองการจ่ายภาษี ภ.บ.ท.5 ซึ่งถือเป็นผู้ไม่มีเอกสารแสดงกรรมสิทธิ์ในที่ดินตามพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดินพุทธศักราช 2497 เพราะตามพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดินพุทธศักราช 2497 (The land code Act B.E. 1954, 1954) และแม้มีการแจ้งการครอบครองที่ดิน (ส.ค.1) หรือเป็นพื้นที่ที่มีหนังสือรับรองการทำประโยชน์ (น.ส. 3, น.ส. 3ก,น.ส. 3 ข) ก็จะต้องดำเนินการภายใต้ระเบียบและข้อกำหนดการกำหนดพื้นที่ป่าอนุรักษ์ จึงนำไปสู่การเกิดปัญหาความขัดแย้งด้านที่ดินและปัญหาการบริหารจัดการที่ดินทำกินในพื้นที่

1. ปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่าง

ปัญหาที่ดินทำกินเกิดขึ้นจากความแตกต่างของมุมมองและเป้าหมายในการบริหารจัดการและการแก้ไขปัญหาจากการบริหารจัดการที่ดินทำกิน ซึ่งมีการโต้แย้งสิทธิ์ด้วยการเรียกร้องและการทวงสิทธิแห่งวิถี ตลอดจนการเสนอและแสวงหาแนวทางและจัดการที่ดินร่วมกันระหว่างภาคประชาชนและองค์กรชุมชนกับภาครัฐ

ภาคประชาชน	องค์กรชุมชน	ภาครัฐ
ตั้งถิ่นฐานและการดำรงชีพตามวิถีของประชาชน การพัฒนาตามนโยบาย ปรับเปลี่ยนวิถีไปตามกระแสและนโยบายรัฐและการไม่ให้ความสำคัญกับเรื่องกรรมสิทธิ์ในที่ดิน	การเรียกร้องและทวงสิทธิแห่งวิถี และกรรมสิทธิ์และเสนอแนวทางการบริหารจัดการที่ดินทำกิน	การกำหนดพื้นที่หวงห้ามที่ดินและกำหนดพื้นที่ป่าอนุรักษ์ “กำหนดพื้นที่หวงห้ามที่ดิน เขตป่าสงวน ป่าสงวนแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด เขตอุทยานแห่งชาติเขาปู่-เขาย่า และเป็นเขตอุทยานแห่งชาติบูโด-สุไหงปาตี” บังคับใช้กฎหมายในการแก้ไขปัญหา

แผนภาพที่ 3 ปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่าง

ปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่างเกิดขึ้นจากความแตกต่างของมุมมองและเป้าหมายในการบริหารจัดการและการแก้ไขปัญหาจากการบริหารจัดการที่ดินทำกิน ซึ่งมีการโต้แย้งสิทธิ์ด้วยการเรียกร้องและการทวงสิทธิแห่งวิถี ตลอดจนการเสนอและแสวงหาแนวทางและจัดการที่ดินร่วมกันระหว่างภาคประชาชนและองค์กรชุมชนกับภาครัฐ การเข้ามาแผ้วถางพื้นที่ป่าไม้ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์เพื่อจับจองที่ดินเพื่อทำกินและอยู่อาศัยที่พึงพาและพึงพิงกับผืนป่า อยู่ร่วมกับผืนป่าได้อย่างสมดุล จึงก่อให้เกิดการก่อตั้งเป็นชุมชนต่าง ๆ ขึ้นในพื้นที่แถบเทือกเขาบรรทัดในเขตพื้นที่ของจังหวัดตรัง จังหวัดพัทลุง จังหวัดสงขลาและจังหวัดสตูล และพื้นที่แถบเทือกเขาบูโดและเทือกเขาสุไหงปาตีในเขตจังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลาและจังหวัดนราธิวาส พร้อมทั้งมีรูปแบบในการวางแผนการจัดการที่ดินและการใช้ประโยชน์ในที่ดินด้วยการใช้พื้นที่ราบระหว่างภูเขาและลาดเชิงเขาเป็นที่อยู่อาศัย พื้นที่ราบลุ่มของพื้นที่ตั้งของชุมชนและพื้นที่ลุ่มแหล่งรับน้ำจากภูเขาเป็นพื้นที่ทำ

นาและใช้พื้นที่ลาดเชิงเขาขึ้นไปเป็นพื้นที่สำหรับทำสวนในรูปแบบของป่าสมรมหรือสวนผสมผสานในลักษณะของการจำลองหรือเลียนแบบลักษณะของป่าไม้ในการปลูกพืชชนิดต่าง ๆ ในรูปแบบของป่าผสมผสานหรือป่าสมรมบริหารจัดการและการใช้ประโยชน์ในที่ดินตามความเหมาะสมและธรรมชาติของบริบทของพื้นที่และก่อให้เกิดความสอดคล้องและสมดุลของพื้นที่ โดยไม่ได้คำนึงถึงและให้ความสำคัญกับเรื่องกรรมสิทธิ์ในที่ดิน อีกทั้งยังเข้าใจว่าหลักฐานจากการจ่ายภาษีบำรุงท้องที่ (ภาษีดอกหญ้า) ซึ่งเป็นเอกสารรับรองการจ่ายภาษี ภ.บ.ท.5 ที่อ้างอิงถึงการครอบครองที่ดินเป็นการแสดงกรรมสิทธิ์ในที่ดิน จึงไม่ได้ดำเนินการแจ้งการครอบครองที่ดิน (ส.ค.1) หรือมีการแจ้งแต่ไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงเนื่องจากการหลักแหล่งการจ่ายภาษีที่ดินหรือที่เรียกกันว่าค่าน้ำมันดินและดำเนินการจัดทำหนังสือรับรองการทำประโยชน์ (น.ส. 3, น.ส. 3ก,น.ส. 3 ข) ต่อมาเมื่อมีการส่งเสริมให้ปลูกยางพาราพันธุ์จึงเกิดการปลูกยางพาราในลักษณะของป่าสมรมด้วยการนำต้นยางพาราไปปลูกร่วมกับพืชชนิดต่าง ๆ เมื่อยางพาราเป็นที่ต้องการจึงเกิดการบุกรุกแผ้วถางพื้นที่ป่าเพื่อขยายพื้นที่ปลูกยางพาราและพัฒนาสายพันธุ์ให้เป็นยางสายพันธุ์ดี ปรับรูปแบบการปลูกจากแบบป่าสมรมมาเป็นการปลูกในรูปแบบของพืชเชิงเดี่ยวตามข้อกำหนดแห่งพระราชบัญญัติกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง พุทธศักราช 2503 ประชาชนในพื้นที่บางกลุ่มจึงได้ดำเนินการแผ้วถางพื้นที่ป่าเพื่อขยายพื้นที่ทำสวนยางตามการส่งเสริมของภาครัฐ ต่อมาเมื่อมีการบุกรุกแผ้วถางพื้นที่ป่าไม้เป็นจำนวนมากส่งผลให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและเกิดภัยพิบัติ ภาครัฐจึงได้เข้ามาเข้มงวดและดำเนินการบริหารจัดการที่ดินในพื้นที่เพื่อจำกัดพื้นที่ทำกินของประชาชนและป้องกันไม่ให้มีการบุกรุกแผ้วถางพื้นที่ป่าเพิ่ม จึงกำหนดให้พื้นที่ป่าบางส่วนของแถบเทือกเขาบรรทัดในเขตจังหวัดตรัง จังหวัดพัทลุง จังหวัดสงขลาและจังหวัดสตูลเป็นกำหนดพื้นที่ป่าสงวน ป่าสงวนแห่งชาติและพัฒนามาพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด เขตอุทยานแห่งชาติเขาปู่เขาย่า และอุทยานแห่งชาติเทือกเขาบูโด-สุไหงปาตี โดยไม่ได้มีการลงพื้นที่เพื่อทำการสำรวจการครอบครองและทำกินเดิมของประชาชนอย่างแท้จริง จึงนำไปสู่การทับซ้อนกับพื้นที่ทำกินและอยู่อาศัยเดิมของประชาชน รวมทั้งการปล่อยปะละเลยการบังคับใช้กฎหมายที่ก่อให้เกิดช่องว่างในการขยายพื้นที่และบุกรุกพื้นที่ป่าไม้เพิ่มเติมของประชาชน

ต่อมาเมื่อเกิดการประกาศพื้นที่ป่าอนุรักษ์ทับซ้อนกับที่ดินทำกินและอยู่อาศัยเดิมของประชาชน ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนที่ไม่สามารถทำกินและอยู่อาศัยได้อย่างปกติและยังถูกจับกุมดำเนินคดีทั้งคดีแพ่งและคดีอาญา จึงเกิดการเรียกร้องความเป็นธรรมจากปัญหาการทับซ้อนกับพื้นที่ทำกินและอยู่อาศัยเดิมของประชาชน พร้อมทั้งเกิดการรวมตัวของประชาชนเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมและสิทธิ์ในที่ดินทำกินที่นำไปสู่การจัดตั้งเป็นองค์กรชุมชนและพัฒนาเป็นเครือข่ายองค์กรชุมชนเพื่อเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและการบริหารจัดการที่ดิน โดยมีฐานคิดมาจากความต้องการของชุมชนในการกำหนดทิศทางและจัดการปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนด้วยกระบวนการของชุมชน แต่ไม่ได้รับการความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ ทั้งนี้กระบวนการเรียนรู้ในการแก้ไขปัญหาของทั้งภาคประชาชนและองค์กรชุมชนนั้น มุ่งให้ความสำคัญกับหลักการมีส่วนร่วมและกระบวนการคิดที่สอดคล้องและเหมาะสมกับชุมชน บนพื้นฐานของการจัดการตนเองของชุมชนตามหลักแห่งวิถี

และภูมิปัญญาของชุมชน ซึ่งไม่สอดคล้องกับแนวทางในการดำเนินงานของภาครัฐที่มุ่งดำเนินการตามข้อกำหนดและแนวทางในการดำเนินการตามนโยบายที่กำหนดจากภาครัฐเพียงฝ่ายเดียว โดยละเลยการให้ความสำคัญกับบริบทของพื้นที่และความต้องการของประชาชนและองค์กรชุมชนในพื้นที่ จึงนำไปสู่การเกิดปัญหาการบริหารจัดการที่ดินและความขัดแย้งด้านที่ดินระหว่างประชาชนและองค์กรชุมชนกับภาครัฐ

2. การแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่าง

สำหรับการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่างนั้นภาคประชาชนเกิดรวมตัวกันชุมนุมและเคลื่อนไหวเพื่อแสดงสัญลักษณ์ของการไม่ยอมรับหลักการและนโยบายในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของภาครัฐ นำไปสู่การจัดตั้งเป็นองค์กรภาคประชาชน องค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรภาคประชาชนเพื่อเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและการบริหารจัดการที่ดินทำกินในรูปแบบของชุมชนจัดการตนเอง โดยมีฐานคิดมาจากความต้องการของชุมชนในการกำหนดทิศทางและจัดการปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนด้วยกระบวนการของชุมชน แต่ไม่ได้รับการความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ ทั้งนี้กระบวนการเรียนรู้ในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและการบริหารจัดการที่ดินทำกินของทั้งภาคประชาชน องค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรภาคประชาชนเพื่อแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินภาคใต้ นั้น มุ่งให้ความสำคัญกับหลักการมีส่วนร่วมและกระบวนการคิดที่สอดคล้องและเหมาะสมกับชุมชน บนพื้นฐานของการจัดการตนเองของชุมชนตามหลักแห่งวิถีและภูมิปัญญาของชุมชน

ในขณะที่ภาครัฐนั้นดำเนินการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่างที่มุ่งเน้นตามนโยบายของรัฐบาลในแต่ละยุคสมัยและแนวทางตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พุทธศักราช 2541 เรื่องการแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้ ในเวลาต่อมารัฐบาลเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาดินทำกินตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการจัดให้มีโฉนดชุมชนพุทธศักราช 2553 “โฉนดชุมชนเพื่อการทำกิน รักษาที่ดินอย่างยั่งยืน” Community Deed Office, 2010 : 2) นำไปสู่การออกคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ 64/2557 เรื่องการปราบปรามและหยุดยั้งการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ คำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ 66/2557 เรื่องเพิ่มเติมหน่วยงานสำหรับการปราบปราม หยุดยั้งการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้และนโยบายการปฏิบัติงานเป็นการชั่วคราวในสภาวการณ์ปัจจุบัน และในเวลาต่อมาก็มีมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2561 เรื่องพื้นที่เป้าหมายและกรอบมาตรการแก้ไขปัญหาการอยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่ป่าไม้ (ทุกประเภท) แต่การดำเนินการแก้ไขปัญหาที่ดินตามนโยบายของรัฐไม่สามารถแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินได้และยังไม่มีแนวทางที่ชัดเจนเพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่ได้อย่างยั่งยืน Ministry of Natural Resource and Environment. (2014 : 41-63) แสดงให้เห็นได้ว่าการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่าง ด้วยมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พุทธศักราช 2541 เรื่องการแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้, ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการจัดให้มีโฉนดชุมชนพุทธศักราช 2553 “โฉนดชุมชนเพื่อการทำกิน รักษาที่ดินอย่างยั่งยืน”, คำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ 64/2557 เรื่องการปราบปรามและหยุดยั้งการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้, คำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ 66/2557 เรื่องเพิ่มเติมหน่วยงานสำหรับการปราบปราม หยุดยั้งการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้และ

นโยบายการปฏิบัติงานเป็นการชั่วคราวในสภาวะการณ์ปัจจุบันและมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2561 เรื่องพื้นที่เป้าหมายและกรอบมาตรการแก้ไขปัญหารอยุ่อาศัยและทำกินในพื้นที่ป่าไม้ (ทุกประเภท) ของภาครัฐ นั้นประสบความสำเร็จพอสมควร แม้มีมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พุทธศักราช 2551 เรื่องแนวทางการแก้ไขปัญห ที่ดิน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ในพื้นที่บริเวณอุทยานแห่งชาติบูโด-สุไหงปาตี ก็ซึ่งไม่สอดคล้องแนวคิดและความ ต้องการของภาคประชาชน องค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชนที่ยึดหลักการมีส่วนร่วมและกระบวนการคิดที่ สอดคล้องและเหมาะสมกับชุมชน จึงไม่สามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหที่ดินทำกินให้กับประชาชนได้อย่างเป็น รูปธรรมและก่อให้เกิดความยั่งยืนได้

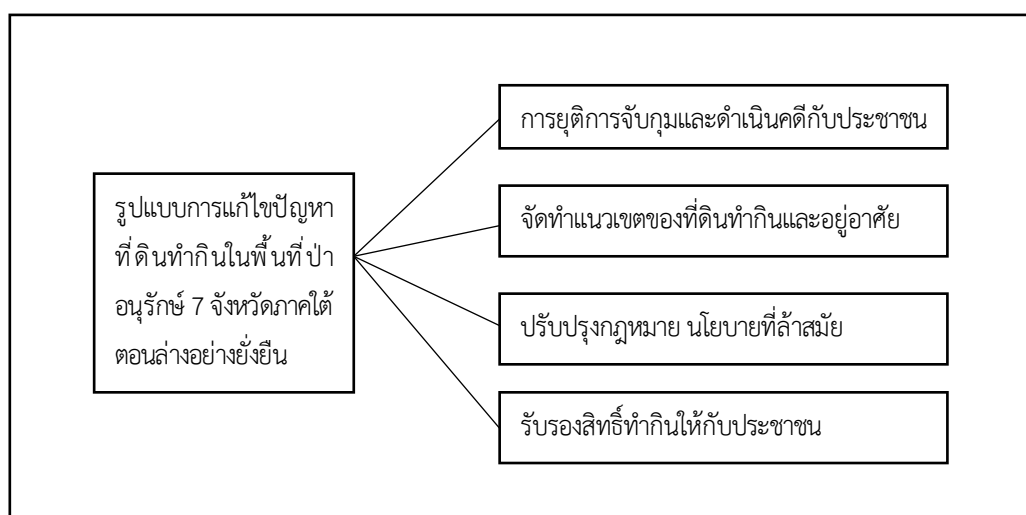
ภาคประชาชนและองค์กรชุมชน	ภาครัฐ
กำหนดทิศทางและจัดการ ปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนด้วย กระบวนการของชุมชน ภายใต้ หลักการมีส่วนร่วมและ กระบวนการคิดที่สอดคล้อง และเหมาะสมกับชุมชน บน พื้นฐานของการจัดการตนเอง ของชุมชนตามหลักแห่งวิถี และภูมิปัญญาของชุมชน	ดำเนินการตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พุทธศักราช 2541 เรื่อง การแก้ไขปัญหที่ดินในพื้นที่ป่าไม้ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการจัด ให้มีโฉนดชุมชนพุทธศักราช 2553 “โฉนดชุมชนเพื่อการทำกิน รักษาที่ดิน อย่างยั่งยืน” คำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ 64/2557 เรื่องการ ปราปรามและหยุดยั้งการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ คำสั่งคณะรักษาความ สงบแห่งชาติที่ 66/2557 เรื่องเพิ่มเติมหน่วยงานสำหรับการปราปราม หยุดยั้งการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้และนโยบายการปฏิบัติงานเป็นการ ชั่วคราวในสภาวะการณ์ปัจจุบันและมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2561 เรื่องพื้นที่เป้าหมายและกรอบมาตรการแก้ไขปัญหารอยุ่อาศัยและทำ กินในพื้นที่ป่าไม้ (ทุกประเภท)

แผนภาพที่ 3 การแก้ไขปัญหที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่าง

3. รูปแบบการแก้ไขปัญหที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่างอย่างยั่งยืน

รูปแบบการแก้ไขปัญหที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่างอย่างยั่งยืนนั้นจะต้อง เริ่มจากการสร้างความเข้าใจที่ดีต่อกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับภาคประชาชนและองค์กรชุมชน นำไปสู่การ ปรีกษาหาหรือที่ก่อให้เกิดกระบวนการตกลงร่วมกันกำหนดแนวทางและวิธีการในการจัดการและแก้ไขปัญห ที่ดินทำกินและการบริหารจัดการที่ดินในพื้นที่ร่วมกัน ตลอดจนกำหนดแนวทางและวิธีการเพื่ออนุญาตให้ ประชาชนในพื้นที่สามารถที่จะดำรงชีวิตและประกอบอาชีพตามวิถีตามปกติโดยไม่มีการบุกรุกแผ้วถางพื้นที่ป่า ไม้เพิ่มเติมหรือมีการตัดไม้ทำลายป่าและนำไปสู่การกำหนดกติกาในการอยู่ร่วมกัน ด้วยการยุติการจับกุมและ ดำเนินคดีกับประชาชนในกรณีทีประชาชนในพื้นที่ทำกินและอยู่อาศัยในพื้นที่เดิมเพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ สามารถดำรงชีพได้อย่างปกติตามหลักแห่งวิถี พร้อมทั้งจัดทำแนวเขตของที่ดินทำกินและอยู่อาศัยของ

ประชาชนกับแนวเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์แบบมีส่วนร่วมโดยใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์เพื่อแก้ไขปัญหาความไม่ชัดเจนของแนวเขตที่ดินทำกินและอยู่อาศัยของประชาชนกับพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ปรับปรุงกฎหมาย นโยบายที่ล้าสมัยโดยจะต้องปรับปรุงแก้ไขหรือยกเลิกมติคณะรัฐมนตรีและนโยบายต่าง ๆ ที่ไม่มีเอกภาพและนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาได้ พร้อมทั้งการรับรองสิทธิทำกินให้กับประชาชนด้วยการรับรองการถือครองและการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อให้สามารถทำกินและอยู่อาศัยในพื้นที่อย่างปกติสุข การออกหนังสือรับรองแนวเขตการถือครองและการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ที่ไม่มีเอกสารแสดงสิทธิการครอบครองที่ดินให้กับประชาชนและดำเนินการเร่งรัดให้ดำเนินการออกโฉนดที่ดินซึ่งถือเป็นการให้กรรมสิทธิ์ในที่ดินเนื่องจากโฉนดที่ดินสามารถใช้แสดงความเป็นเจ้าของที่ดินและการกำหนดรูปแบบการบริหารและการใช้ประโยชน์ในที่ดินด้วยการปลูกต้นไม้กันแนวระหว่างพื้นที่ป่าอนุรักษ์กับพื้นที่ทำกิน ดำเนินการปลูกพืชตามระดับของความลาดชันของพื้นที่และการปลูกพืชตามวิถีและภูมิปัญญาของชุมชนผ่านกระบวนการและกลไกการมีส่วนร่วมในการดำเนินการบริหารจัดการที่ดินทำกิน

แผนภาพที่ 4 รูปแบบการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่างอย่างยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

ปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่างเกิดจากมุมมองและเป้าหมายในการบริหารจัดการที่ดินและการแก้ไขปัญหาจากการบริหารจัดการที่ดินระหว่างภาคประชาชนและองค์กรชุมชนกับภาครัฐที่แตกต่างกัน โดยภาคประชาชนและองค์กรชุมชนต้องดำรงชีพตามวิถีและมุ่งเน้นหลักการอยู่ร่วมกับป่าอย่างสมดุล ในขณะที่ภาครัฐมีความต้องการที่จะปกป้องและสงวนไว้ซึ่งป่าไม้ที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ด้วยการกำหนดให้เป็นพื้นที่ป่าสงวนและกำหนดให้ป่าสงวนในบางพื้นที่เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและเป็นเขตอุทยานแห่งชาติ จึงเกิดการทับซ้อนกับที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยเดิมของประชาชน นำไปสู่การเกิดปัญหาความขัดแย้ง

ในการบริหารจัดการที่ดินระหว่างประชาชนและองค์กรชุมชนกับภาครัฐ สอดคล้องกับ Rittima, Thanapitak & Kumanchan (2023 : 187) ซึ่งได้สรุปไว้ว่าปัญหาความขัดแย้งด้านที่ดินแถบเทือกเขาบรรทัดในเขตจังหวัดพัทลุงเป็นความขัดแย้งระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชนและองค์กรชุมชน เกิดจากการบริหารจัดการที่ดินและการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้านที่ดินไม่สอดคล้องกับความต้องการของภาคประชาชนและองค์กรชุมชน และ Insawang, P., Jintasikam, A. & Radaphat, E. (2024 : 1) ได้สรุปไว้ว่าการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดินของประเทศไทยเกิดจากปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐและการใช้ประโยชน์ที่ดินไม่เหมาะสมและตรงตามศักยภาพของพื้นที่ มีความเหลื่อมล้ำและไม่เป็นธรรมในการกระจายการถือครองที่ดิน รวมถึงปัญหาด้านการบริหารจัดการที่ไม่เป็นเอกภาพ

การแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่างนั้นแม้ภาครัฐจะพยายามขับเคลื่อนงานตามมติคณะรัฐมนตรีและนโยบายต่างๆแต่ก็ไม่สอดคล้องแนวคิดและความต้องการของภาคประชาชน องค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชนที่ยึดหลักการมีส่วนร่วมและกระบวนการคิดที่สอดคล้องและเหมาะสมกับชุมชน บนพื้นฐานของการจัดการตนเองของชุมชนตามหลักแห่งวิถีและภูมิปัญญาของชุมชน จึงไม่สามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้กับประชาชนได้อย่างเป็นรูปธรรมและก่อให้เกิดความยั่งยืนได้โดยเป็นไปตามการสรุปของ Pimsangkul, K. (2024 : 90) ที่เสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐของมุ่งเน้นการบริหารจัดการพื้นที่และคำนึงถึงการใช้ประโยชน์ของพื้นที่มากกว่าการบังคับใช้กฎหมาย สอดคล้องกับ Insawang, P., Jintasikam, A. & Radaphat, E. (2024 : 2-3) สรุปไว้ว่าสาเหตุของความล้มเหลวในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินนั้นเกิดจากนโยบายและมาตรการภาครัฐ ความไม่สมบูรณ์ของระบบฐานข้อมูลภาครัฐและการไม่มีแผนที่แสดงแนวเขตที่ดินของรัฐที่มีมาตรฐานกลาง และรูปแบบของการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินนั้นจะต้องก่อให้เกิดการสมประโยชน์ของภาคประชาชน องค์กรชุมชน และภาครัฐและปรับระบบการบริหารจัดการและใช้ประโยชน์ในที่ดิน กำหนดรูปแบบในการบริหารจัดการที่ดินทำกินด้วยการปลูกต้นไม้กันแนว ปลูกพืชตามวิถีและปลูกพืชตามลักษณะที่ดินและกำหนดรูปแบบแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน ด้วยการดำเนินการจัดทำแนวเขตของที่ดินทำกิน และการรับรองเอกสารสิทธิในที่ดินและ Rittima, Thanapitak & Kumanchan (2023 : 217-218) ที่ได้เสนอถึงตัวแบบในการบริหารจัดการที่ดินด้วยการปลูกต้นไม้กันแนวระหว่างพื้นที่ป่าอนุรักษ์กับพื้นที่ทำกินของประชาชน การปลูกพืชตามระดับของความลาดชันของพื้นที่และการปลูกพืชตามวิถีและภูมิปัญญาของชุมชนด้วยการจัดทำป่าสมรม และดำเนินการจัดทำแนวเขตของที่ดินทำกินและอยู่อาศัยของประชาชนกับแนวเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์แบบมีส่วนร่วมโดยใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์และดำเนินการรับรองเอกสารสิทธิในที่ดินทำกินให้กับประชาชน ในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่างจะต้องให้ความสำคัญกับบริบทพื้นที่ ตลอดจนสร้างการมีส่วนร่วมของภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในกำหนดแนวการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินโดยบนพื้นฐานความสมดุลของหลักแห่งวิถีของประชาชนและชุมชนกับหลักการของกฎหมายและนโยบายของรัฐ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยในครั้งนี้

1.1 จากผลการวิจัยพบว่าการออกเอกสารสิทธิรับรองให้ประชาชนเป็นสร้างความมั่นใจว่าเป็นเจ้าของที่ดินในรูปแบบของหนังสือรับรองการทำกิน ดังนั้นควรมีการศึกษารูปแบบและแนวทางการออกเอกสารสิทธิรับรองให้ประชาชน

1.2 จากผลการวิจัยพบว่าภาครัฐจะต้องทบทวนประเมินผลการบริหารจัดการที่ดินตามนโยบายต่างๆ ดังนั้นควรมีการศึกษาและประเมินผลการบริหารจัดการที่ดินตามนโยบายต่าง ๆ

1.3 จากผลการวิจัยพบว่าการบริหารจัดการที่ดินทำกินและแนวทางในการจัดการที่ดินทำกินนั้น ปัจจุบันไม่สามารถกำหนดรูปแบบหรือนโยบายเดียวเพื่อจัดการได้อย่างยั่งยืนได้ในภาพรวมของทั้งประเทศ ดังนั้นควรมีการศึกษาและพัฒนาโมเดลในการบริหารจัดการที่ดินทำกินและแนวทางในการจัดการที่ดินทำกินในแต่ละพื้นที่

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาและประเมินผลการบริหารจัดการที่ดินตามนโยบายต่าง ๆ เพื่อพัฒนาข้อเสนอแนะและสรุปบทเรียนแห่งความสำเร็จและล้มเหลวเสนอต่อภาครัฐ

2.2 ควรศึกษารูปแบบและแนวทางการกำหนดแนวเขตของพื้นที่ระหว่างพื้นที่ป่าไม้อนุรักษ์กับพื้นที่ทำกินและอยู่อาศัยของประชาชนให้มีความชัดเจนภายใต้ข้อตกลงร่วมกัน

2.3 ควรศึกษาในประเด็นแนวทางการปฏิรูปที่ดินอันเกี่ยวกับเครื่องมือและกระบวนการบริหารจัดการที่ดินและการแก้ไขปัญหาที่ดิน ด้วยการกำหนดแนวทางในการปฏิบัติ ขั้นตอนปฏิบัติให้ชัดและและมีความเป็นธรรม

เอกสารอ้างอิง

- Community Deed Office. (2010). *Community title deeds for sustainable land use and preservation*. Bangkok: Office of the Permanent Secretary.
- Forest Act B.E. 1938. (1938). *As announced by the Speaker of the House of Representatives*. Bangkok: House of Representatives.
- Insawang, P., Jintasikam, A. & Radaphat, E. (2024). *Current Problems, Limitations and Future Trends in the Management of Land and Soil Resources in Thailand*. Bangkok: Office of the National Land Policy Board.
- Pimsangkul, K. (2024). *Overlapping legal and policy issues of state land: study of overlapping land in Thap Lan National Park*. Master of laws. Bangkok: Thammasat University.
- Ministry of Natural Resource and Environment. (2014). *Master plan for solving the problem of destruction of forest resources State land invasion And sustainable management of natural resources*. Bangkok : Support fund, Royal Thai Army College.
- National Parks Act B.E. 1961. (1961). *Government Gazette*. Bangkok: The Government Gazette.

- National Forest Reserve Act B.E. 1964. (1964). *Government Gazette*. Bangkok: The Government Gazette.
- Rittima, W. & Sareemasae, I. (2019). *Policy Recommendation of Sustainable Arable Land Solutions In Forest conservation Area at Lower South 7 Provinces*. Research report. Bangkok: National Research Council of Thailand.
- Rittima, W., Thanapitak, W. & Kumanchan, S. (2023). *Arable Land Solutions at Min Forest Conservation at Ban That Mountain Range (Trang, Nakhon Si Thammarat, Phatthalung, Satun and Songkhla Province)*. Research report. Songkhla: Thaksin University.
- Sathomkit, R. (2017). *Legal Problems on Possession of Land for Use in the Conservation Forest Areas*. Master of Laws, Bangkok : Dhurakij Pundit University.